

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КАРПЮК ОЛЬГА АНАТОЛІЇВНА

УДК 37.015.6:332.1

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА
РОЗВИТКУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ
(РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і
регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Чернігів – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державній установі «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Куценко Віра Іванівна,
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку НАН
України», завідувач відділу суспільних проблем сталого
розвитку.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Удовиченко Володимир Петрович
Чернігівський державний технологічний університет,
професор кафедри менеджменту та державного
управління

кандидат економічних наук, доцент

Булах Тетяна Миколаївна,
Київський національний університет культури і
мистецтв Міністерства культури України, доцент
кафедри менеджменту

Захист відбудеться «29» квітня 2011 р. о 11 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 79.051.01 Чернігівського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 14027, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чернігівського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 14027, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий « » березня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ж.В. Дерій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Для країн пострадянського простору кінець ХХ століття відзначився стрімким розвитком економіки знань, як визначального фактору інноваційного розвитку економіки. Провідне місце в цьому процесі посідає система освіти та ринок освітніх послуг, як об'єктивна єдність закономірно пов'язаних взаємовідносин між суб'єктами освітнього процесу з приводу виробництва та реалізації інтелектуальних послуг, що забезпечує ефективність впровадження інновацій в усі сфери суспільного розвитку, визначає рівень конкурентоспроможності економіки країни та її регіонів.

Нова парадигма розвитку ринкових відносин у сфері освіти вимагає відповідного рівня розвитку взаємопов'язаних елементів, що забезпечують її функціонування. Проте зростаючі позитивні екстерналиї освіти для економіки України супроводжуються значними регіональними диспропорціями щодо ресурсного, кадрового, фінансового забезпечення. Саме це обумовило необхідність дослідження ринку освітніх послуг на регіональному рівні з метою задіяння нових механізмів його діяльності задля досягнення головної мети функціонування системи освіти – зростання людського потенціалу держави.

Проблеми вдосконалення розвитку ринку освітніх послуг викликають значний інтерес серед економістів. Зокрема, засадам його управління та розвитку на державному та регіональному рівнях, проблемам ресурсного та кадрового забезпечення, напрямам удосконалення освітньої сфери в сучасних умовах присвячено роботи Т. Боголіб, І. Бузько, М. Бутка, Т. Булах, О. Гаращук, О. Грішньої, Б. Данилишина, Г. Дмитренка, М. Долішнього, О. Дубровки, І. Каленюк, Т. Качали, Т. Клячко, І. Кочаряна, О. Кратта, В. Куценко, В. Левківського, Г. Лопушняк, С. Манів, М. Мартинюк, С. Мельника, М. Мурашка, А. Панкрухіна, Р. Патори, Л. Семів, В. Удовиченка, І. Ходикіної, О. Черниша, Л. Чернюк, В. Щетініна, В. Яблонського та інших.

Проте, залишаються недостатньо вивченими організаційно-економічні засади сучасного стану, визначення пріоритетних напрямів і перспектив розвитку ринку освітніх послуг саме на мезорівні. Тому наведені положення обумовили вибір теми дисертаційного дослідження, визначили його актуальність та наукову новизну.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконане дисертаційне дослідження пов'язане з темами науково-дослідних робіт РВПС України НАН України, зокрема, темою № ІІІ-12-09 (97) «Просторовий розвиток продуктивних сил України та удосконалення їх системної організації» (номер державної реєстрації 0108U009959), в якій були використані матеріали щодо розрахунку прогнозних показників розвитку системи освіти регіонів України, підготовлені та запропоновані автором.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в розробці теоретико-методологічних і методичних засад формування ринку освітніх послуг регіону та обґрунтування шляхів його вдосконалення.

Досягнення сформульованої мети обумовило необхідність вирішення

наступних завдань:

- поглибити сутність дефініцій «освітня послуга», «регіональний ринок освітніх послуг», «обсяг реалізації освітніх послуг», «розвиток та розміщення освітніх послуг»;
- обґрунтувати принципи, дослідити фактори та розробити методичні підходи до прогнозування розвитку основних параметрів регіонального ринку освітніх послуг з відповідним удосконаленням його структурних сегментів;
- виявити регіональні особливості та закономірності комплексного формування, функціонування та розвитку ринку освітніх послуг;
- проаналізувати тенденції та ідентифікувати основні негативні чинники, які стримують розвиток системи освіти на регіональному рівні;
- розробити інтегральний показник оцінки рівня конкурентоспроможності вищих навчальних закладів з урахуванням інтересів кінцевих споживачів;
- сформулювати пропозиції щодо моделювання розвитку ринків праці та освітніх послуг регіону на основі впливу соціально-економічних факторів, а також тенденцій зміни структурних елементів даного ринку;
- запропонувати прогнозні показники розвитку системи освіти та ринку освітніх послуг Житомирської області на період до 2016 р.;
- визначити основні напрями розвитку системи освіти та ринку освітніх послуг на регіональному рівні.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку ринку освітніх послуг, як основного механізму функціонування системи освіти на регіональному рівні.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних та прикладних організаційно-економічних засад формування та розвитку регіонального ринку освітніх послуг.

Методи дослідження. Методологічною та теоретичною основою дисертаційного дослідження є системний підхід до вивчення фундаментальних положень, принципів теорії й методології класичної економічної теорії та регіональної економіки.

У дисертаційному дослідженні використано такі методи наукового пізнання: логіко-аналітичні методи, зокрема, аналогії та співставлення, індукції та дедукції – для вивчення та узагальнення теоретико-методологічних основ територіальної організації системи освіти, уточнення понятійного апарату з досліджуваної проблеми, формулювання висновків; класифікаційно-аналітичний метод – для оцінки факторів формування, розвитку та розміщення ринку освітніх послуг; методи економіко-математичного моделювання, а саме: метод імітаційного моделювання (метод ланцюгів Маркова) – для обчислення зміни структури реалізації освітніх послуг за освітніми циклами та кореляційно-регресійний аналіз – для побудови багатофакторної моделі розвитку ринку освітніх послуг і прогнозування його основних параметрів; економіко-статистичні методи – для розрахунку та аналізу ресурсного забезпечення сфери освіти; метод рейтингового оцінювання – для кількісної оцінки територіальної забезпеченості ресурсами освітньої сфери, метод

експертних оцінок – для проведення SWOT-аналізу функціонування ринку освітніх послуг регіону в розрізі окремих районів, метод групування – для обґрунтування секторизації ринку освітніх послуг на основі виявлення якісно однорідних ознак.

Інформаційну базу дослідження становили статистичні матеріали, надані Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Житомирській області, Головного управління економіки та управління освіти і науки Житомирської облдержадміністрації, міжнародних організацій (OECD), нормативно-законодавчі акти, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних науковців, первинні матеріали власних досліджень дисертанта, ресурси світової інформаційної мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукову новизну дисертаційного дослідження визначають такі наукові положення:

вперше:

- запропоновано теоретико-методологічний підхід до розв’язання проблеми формування і розвитку регіонального ринку освітніх послуг, який базується на використанні єдності попиту і пропозиції на ринку праці під впливом соціально-економічних факторів та прогнозованих обсягів реалізації освітянських послуг всіх рівнів;

удосконалено:

- систему факторів і принципів регіонального розвитку освітянської галузі, що сприяє раціональному розміщенню освітянської інфраструктури та її просторової збалансованості;

- методологічні підходи до визначення сутності освітньої послуги, що, на відміну від існуючих, поєднують процесний, функціональний, маркетинговий та класичний ринковий підхід;

набули подальшого розвитку:

- система показників, що характеризує основні параметри розвитку регіонального ринку освітніх послуг на основі застосування методики SWOT-аналізу та формування на їх основі секторизації даного ринку на середньострокову перспективу;

- дефініції «регіональний ринок освітніх послуг», «обсяг реалізації освітніх послуг», «розвиток та розміщення освітніх послуг», як інтегроване поєднання структуроутворюючих елементів освітньої галузі з ресурсними, інноваційно-інвестиційними та інтелектуальними можливостями території;

- пропозиції щодо оцінки конкурентоспроможності регіональних вищих навчальних закладів на основі інтегрального показника, який, на відміну від існуючих, враховує основні показники розвитку навчального закладу з точки зору задоволення потреб кінцевих споживачів у фахівцях відповідного рівня відповідно до ринкових потреб;

- методичні підходи щодо прогнозування основних параметрів розвитку регіонального ринку освітніх послуг, що, на відміну від нині вживаних, дозволяють розрахувати очікувані в перспективі обсяги реалізації освітніх послуг у залежності від зміни таких соціально-економічних показників, як

доходи населення, видатки держави на освіту, індекс споживчих цін, динаміка чисельності населення та освітянського контингенту;

– напрямки удосконалення розвитку секторів регіонального ринку освітніх послуг на перспективу з урахуванням диверсифікації джерел фінансування освіти, реформування професійно-технічної та вищої освіти, реалізації кадрової стратегії, модифікації форм надання освітніх послуг тощо.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність результатів дисертаційного дослідження полягає в розроблених методологічних положеннях дослідження ринку освітніх послуг, які сприяють вдосконаленню наукової бази для подальшого теоретичного вивчення даної проблематики, а також забезпеченню підвищення соціально-економічної ефективності функціонування ринку освітніх послуг, раціональному використанню видатків бюджету на освіту та можуть бути використаними органами державної влади при підготовці законодавчих і нормативно-правових актів у сфері економіки освіти.

Одержані наукові результати були використані Житомирською обласною державною адміністрацією при розробці перспективних планів соціально-економічного розвитку області (довідка №2500/50/2-10 від 18.05.10 р.); управлінням освіти і науки Житомирської обласної адміністрації при підготовці регіональних програм і комплексних заходів щодо розвитку освіти Житомирської області (довідка №1-942 від 20.04.10 р.). Дослідження, проведені автором, є складовою частиною комплексних досліджень, що виконувались у рамках науково-дослідних робіт Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, зокрема, у темі № III-12-09 (97) «Просторовий розвиток продуктивних сил України та удосконалення їх системної організації» (номер державної реєстрації 0108U009959) (довідка №01-11/653 від 15.11.10 р.).

Теоретичні узагальнення та методичні рекомендації автора щодо організаційно-економічного механізму функціонування ринку освітніх послуг використовуються у Житомирському державному університеті імені Івана Франка при викладанні дисциплін «Регіональна економіка», «Розміщення продуктивних сил» і «Менеджмент в освіті» для підготовки студентів економічних та психологічних спеціальностей (довідка №527 від 11.11.10 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою роботою автора, в якій розкрито теоретичні основи, методичні та практичні підходи щодо розвитку та вдосконалення ринку освітніх послуг, запропоновано авторський підхід щодо розв'язання соціально-економічних проблем і перспектив його функціонування. Наукові положення, розробки, висновки та запропоновані рекомендації, що наведені у дисертації, є результатом особистих досліджень автора та характеризують вагомий теоретичний та практичний внесок у розвиток економічної науки.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження пройшли апробацію на міжнародних, міжвузівських науково-практичних конференціях. Зокрема, на Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні – проблеми автоматизації управління бізнесом» (м Житомир, 18-19 квітня 2008 р.), Міжвузівських XXXIII та XXXIV науково-

практичних конференціях, присвячених Дню університету (м. Житомир, 18-19 березня 2008 р., 16-18 березня 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія забезпечення сталого розвитку України» (м. Київ, 20 травня 2008 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток продуктивних сил України: від В.І. Вернадського до сьогодення» (м. Київ, 20 березня 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи» (м. Житомир, 4-5 червня 2009 р.), Міжнародній конференції «Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (м. Вінниця, 11 березня 2010 р.) та Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України» (м. Київ, 21-23 жовтня 2010 р.), Міжвузівській науково-практичній конференції «Економічна стратегія розвитку підприємств: регіональні аспекти» (м. Житомир, 4-5 листопада 2010 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 14 наукових праць загальним обсягом 4,5 д.а., 13 із яких належать одноосібно автору дисертації, у т.ч. 6 статей – у наукових фахових виданнях обсягом 2,6 д.а.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (154 найменування), 36 додатків, містить 23 таблиці, 37 рисунків та 18 формул. Повний обсяг дисертації становить 267 сторінок, з яких 192 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету і завдання дослідження, його предмет, об'єкт, методологічну базу, практичне значення та наукову новизну отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади формування ринку освітніх послуг» проаналізовано сучасні підходи до дослідження термінологічного апарату ринку освітніх послуг; встановлено сутність понять освітня послуга (ОП) та ринок освітніх послуг (РОП), розглядаючи їх через різні призми в контексті формування економіки знань.

Ринкові відносини, які складаються в сфері освіти, формують протиріччя наукових поглядів щодо визначення термінологічного апарату функціонування даного ринку, склад його суб'єктів та об'єкта взаємовідносин. У сучасних дослідженнях переважає підхід до визначення поняття ринок освітніх послуг з позиції класичної економічної теорії, акцентуючи на його якісних характеристиках, які притаманні категорії «ринок». При цьому ринок освітніх послуг розглядається як система економічних відносин або безпосередньо сама сфера, де відбуваються дані відносини з приводу виробництва та реалізації освітніх послуг.

На початку ХХІ століття в економічній науці сформовано нові підходи до визначення ринку освітніх послуг, розглядаючи його крізь різні парадигми, у

відповідності з маркетинговим, інституційним та системним підходом. Маркетинговий підхід передбачає формування РОП у відповідності з принципами та комплексом маркетингу (4 P); за інституційного підходу досліджується поведінка економічних суб'єктів РОП на основі таких факторів, як технології, влада, приватна власність, корпорації, корпоративна система, уряд тощо; системний підхід передбачає дослідження РОП, як складної соціально-економічної системи, що складається з певних елементів.

Спираючись на дослідження еволюції наукових підходів, автор дійшов висновку, що ринок освітніх послуг слід розглядати як систему взаємодіючих елементів ринку, які формують систему фінансового, кадрового, матеріально-технічного та інфраструктурного забезпечення процесу виробництва та реалізації освітніх послуг на макро- та мезорівні.

Ринок освітніх послуг, як поліфункціональний комплекс, виконує ряд важливих функцій – регулюючу, інформаційну, соціальну, економічну, інноваційну, інтегративну, освітньо-наукову, ефективне виконання яких забезпечує позитивні екстерналії як для третіх осіб, так і для суспільства в цілому. На основі проведених досліджень інструментарію ринкового аналізу, автором обґрунтовано систематизацію факторів, що здійснюють вплив на попит і пропозицію, а також одночасно на обидва показники, які запропоновано визначати як фактори першого та другого рівня.

Продуктом функціонування ринку освітніх послуг є освітня послуга, яка володіє рядом загальних для послуги та специфічних для сфери освіти властивостями. Проведені нами дослідження дають підстави систематизувати наукові підходи до визначення поняття освітньої послуги та обґрунтувати їх взаємозв'язок наступним чином (рис.1).

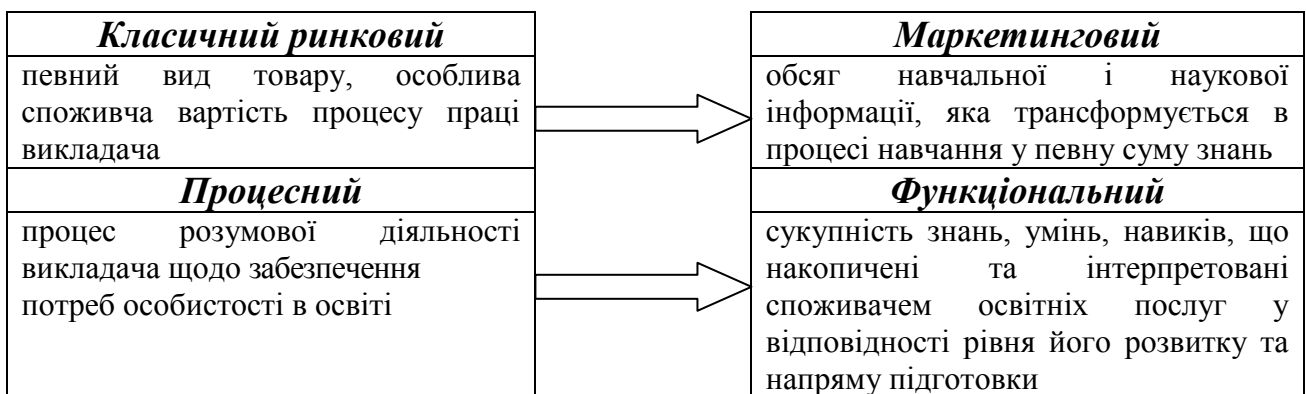


Рис. 1. Систематизація концептуальних підходів щодо визначення поняття «освітня послуга»

Зважаючи на неповноту висвітлення поняття «освітня послуга» як об'єкта досліджень регіонального ринку освітніх послуг, у дисертації запропоновано уточнене його визначення як діяльності щодо забезпечення освітніх потреб особистості в навчальній та науковій інформації, що трансформується в процесі споживання в певний набір знань, умінь та навичок, яким оволодіває споживач даної послуги. Регіональний аспект даного поняття обумовлений врахуванням освітньої послуги як органічної частини освітнього середовища регіону, для

якої характерні певні ознаки, риси, умови надання, споживання та використання надбаного особистістю набору знань, умінь і навичок з метою підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах економіки знань.

Для ґрунтовнішого усвідомлення природи освітньої послуги, сформовано класифікаційні ознаки освітніх послуг у відповідності функціональної ознаки, ступеня контакту зі споживачем, ступеня індивідуалізації, механізму ціноутворення, характеру споживання, формою надання, за рівнем освітнього циклу, практичною значущістю.

Як свідчать результати наших досліджень, ринок освітніх послуг є багатогранною системою, ефективно функціонування якої забезпечує ряд факторів і принципів. Зокрема, слід виділяти фактори формування, розвитку та розміщення ринку освітніх послуг. Обґрунтовано класифікацію факторів розвитку РОП та їх поділ у відповідності макро- та мезорівнів. Дослідженням встановлено ряд негативних факторів, які стримують розвиток освітнього ринку. Розглядаючи різноманітні методологічні підходи до вивчення та аналізу системи освіти й ринку освітніх послуг, дисертантом обґрунтовано підходи до відповідних досліджень.

Через призму створення національної конкурентоспроможної, відповідної сучасним вимогам інноваційної спрямованості системи освіти, автором сформовано систему принципів, яким повинен відповідати сучасний ринок освітніх послуг.

У другому розділі «Аналітичне дослідження передумов і тенденцій розвитку ринку освітніх послуг регіонів» надано оцінку стану і тенденцій розвитку системи освіти та ринку освітніх послуг на загальнодержавному й регіональному рівнях; на основі статистичного методу й методу угруповань проведено аналіз його фінансового, матеріально-технічного та кадрового потенціалів.

Встановлено, що функціонування ринку освітніх послуг з позиції економічної ефективності відображають показники, що характеризують внесок даного ринку у темпи економічного зростання (обсяги реалізації послуг, у тому числі на душу населення, частка в структурі ВВП тощо) та з позиції ефективності використання ресурсного потенціалу, що забезпечує процес виробництва й реалізації освітніх послуг (фінансове, кадрове, матеріально-технічне та інфраструктурне забезпечення).

Оцінка економічної ефективності функціонування РОП на макро- та мезорівні протягом 2004-2009 рр. свідчить про поглиблення диспропорцій на ринку: питома вага найбільших освітніх центрів (Львівська, Запорізька, Одеська, Донецька області та м. Київ) на даному ринку зросла із 46,5% до 49,7% у 2009 р. в структурі реалізованих освітніх послуг України; зниження рівня реальних доходів населення обумовило скорочення частки споживачів платних освітніх послуг серед населення та зниження економічної доступності освітніх послуг, що порушує принцип доступності освіти; зростання рівня спожитих освітніх послуг на душу населення не відображає якості обслуговування з точки зору задоволення потреб споживачів; значне зростання діапазону регіональних коливань показника освітніх послуг на душу населення

(від 8 грн. в Кіровоградській області до 89 грн. у м. Києві в 2004 р. та від 19 грн. в Луганській області до 255 грн. у м. Києві в 2009 р. – рис.2.); поглиблення рівня територіальних перешкод для отримання населенням освітніх послуг, зумовлений зростанням діапазону радіусу територіальної доступності освітніх закладів всіх рівнів.

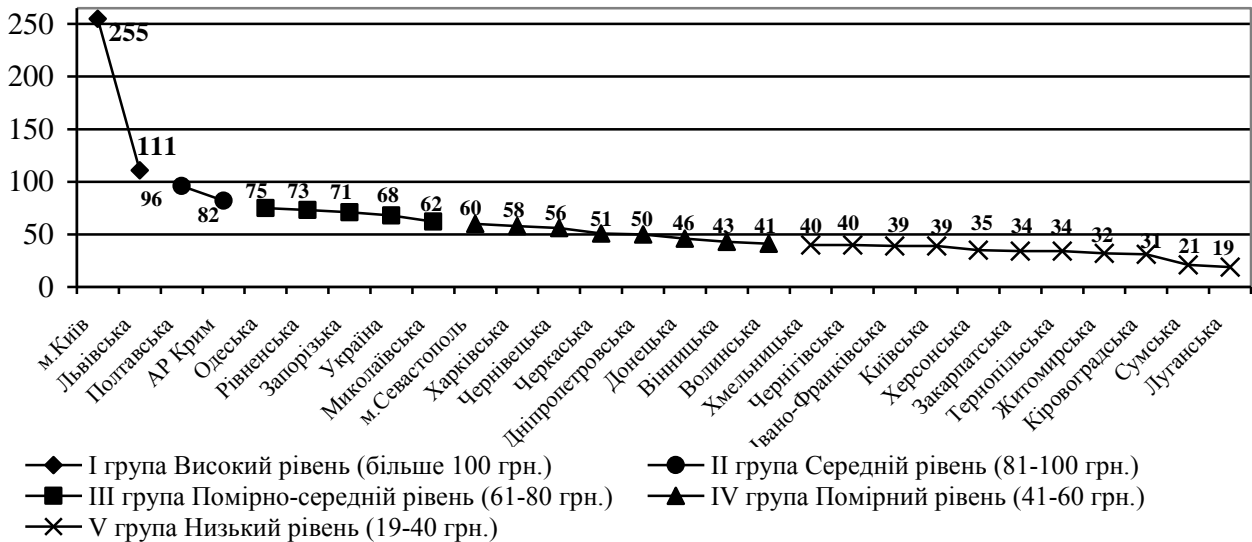


Рис. 2. Групування регіонів України за рівнем реалізованих освітніх послуг на душу населення, 2009 р., грн.

Аналіз системи фінансового забезпечення сфери освіти на основі статистичних показників 2004-2009 рр. засвідчив про переважання досягнення тактичних цілей держави над стратегічними. Це проявляється в першу чергу у зменшенні частки державних видатків на фінансування вищої освіти, що призводить до підвищення вартості навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ) в умовах зниження купівельної платоспроможності населення; неефективному витрачанні бюджетних коштів у сфері освіти; необ'єктивному формуванні обсягів держзамовлення; посиленні комерціалізації освіти, що не підкріплено зростанням якості освітніх послуг; поглибленні рівня диференціації державного фінансування вищої освіти не лише на регіональному рівні, але й на рівні окремих ВНЗ (за спеціальностями), що обумовлює зростання нерівності розвитку регіональних ринків освітніх послуг вищої освіти (рис.3); недостатність фінансування професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) та виникнення диспропорцій підготовки кадрів для потреб ринку праці.

Дослідження рівня матеріально-технічного забезпечення ринку освітніх послуг проводилось на основі показників стану та використання основних засобів (ОЗ) освітньої сфери (вартість ОЗ, введення в дію, ліквідовано, ступінь зносу, фондооснащеність навчальних закладів). Однією з гострих проблем залишається зростання рівня зношеності ОЗ із 58,3% в 2004 р. до 62,4% в 2009 р., що супроводжується значними регіональними коливаннями показника. Якщо в 2004 р. лише в двох регіонах зафіксовано показники зношеності ОЗ освітньої сфери вище середнього значення по Україні, то вже в 2009 р. таких

регіонів налічувалось тринадцять. Особливо критичною ситуація була в Одеській області, де в 2009 р. рівень зношуваності ОЗ становив 85,5%.

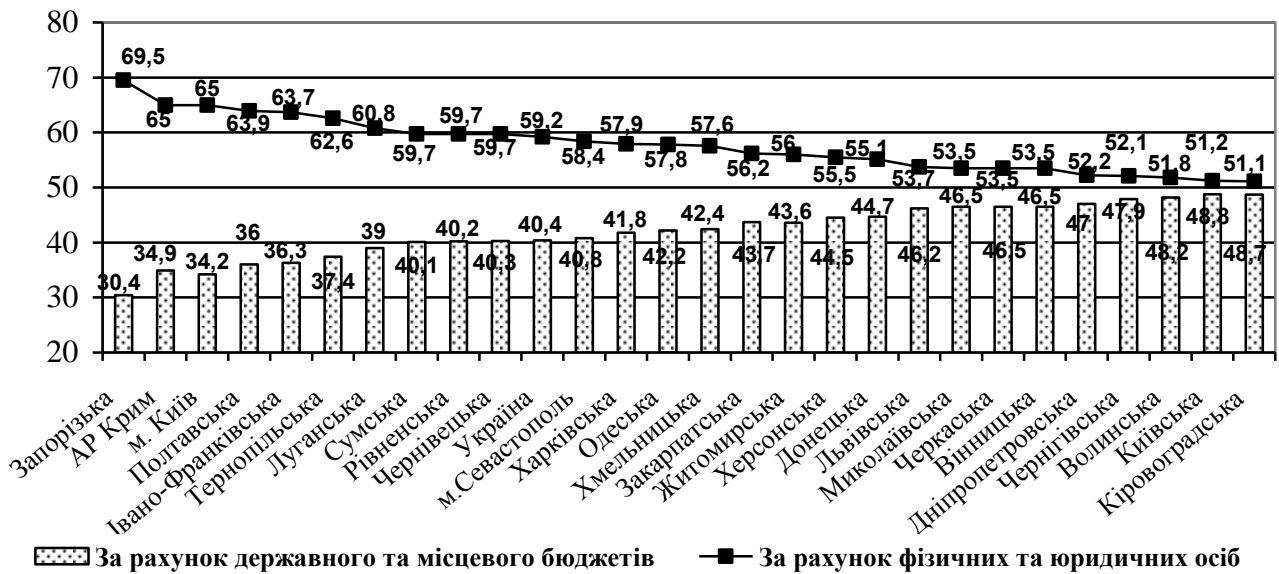


Рис. 3. Структура чисельності студентів ВНЗ I-IV р.а. за джерелами фінансування їх навчання, 2009 р., %

Емпіричний аналіз кадрового забезпечення за 2004-2009 рр. виявив низку проблем, притаманних даному етапу розвитку ринку освітніх послуг України та її регіонів. Формування кадрового потенціалу системи освіти розглядається лише на рівні окремих освітніх закладів, проте не розробляються питання оптимізації структури кадрів освітніх закладів на регіональному рівні. Зростання чисельності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів (ДНЗ) на 17,3% супроводжувалось перевищенням темпів зростання контингенту даних закладів (на 21,8%), що свідчить про зростання навантаження працівників в умовах неналежної системи матеріального стимулювання.

При аналізі забезпеченості студентів ВНЗ I-IV р.а. денної форми навчання педагогічними й науково-педагогічними працівниками на регіональному рівні було використано метод угруповань, що дало змогу виділити 5 груп регіонів країни за цим показником. Це групи із високим, середнім, помірно-середнім, помірним та незадовільним рівнем забезпеченості населення педагогічними та науково-педагогічними працівниками ВНЗ I-IV р. а. (рис.4).

Інфраструктурне забезпечення системи освіти, головну роль в якому відводиться мережі навчальних закладів, протягом 2004-2009 рр. характеризувалось скороченням мережі загальноосвітніх (ЗОНЗ), ПТНЗ та ВНЗ на 6,1%, 3,5% та 10,9% відповідно. Зростання кількості дошкільних закладів на 4% супроводжувалось випереджаючим темпом зростання контингенту даних закладів, про що свідчить перевищення, починаючи з 2006 р., чисельності дітей в розрахунку на 100 місць, який в 2009 р. становив 108 осіб, а в 27,8% ДНЗ України показник перевищував 131 особу на 100 місць. Лідерами за темпами

скорочення мережі були Чернігівська, Полтавська, Донецька та Запорізька області, в яких кількість освітніх закладів всіх рівнів скоротилась на 11,8%, 7,7%, 6,9%, 4,4% та 5,8% відповідно.

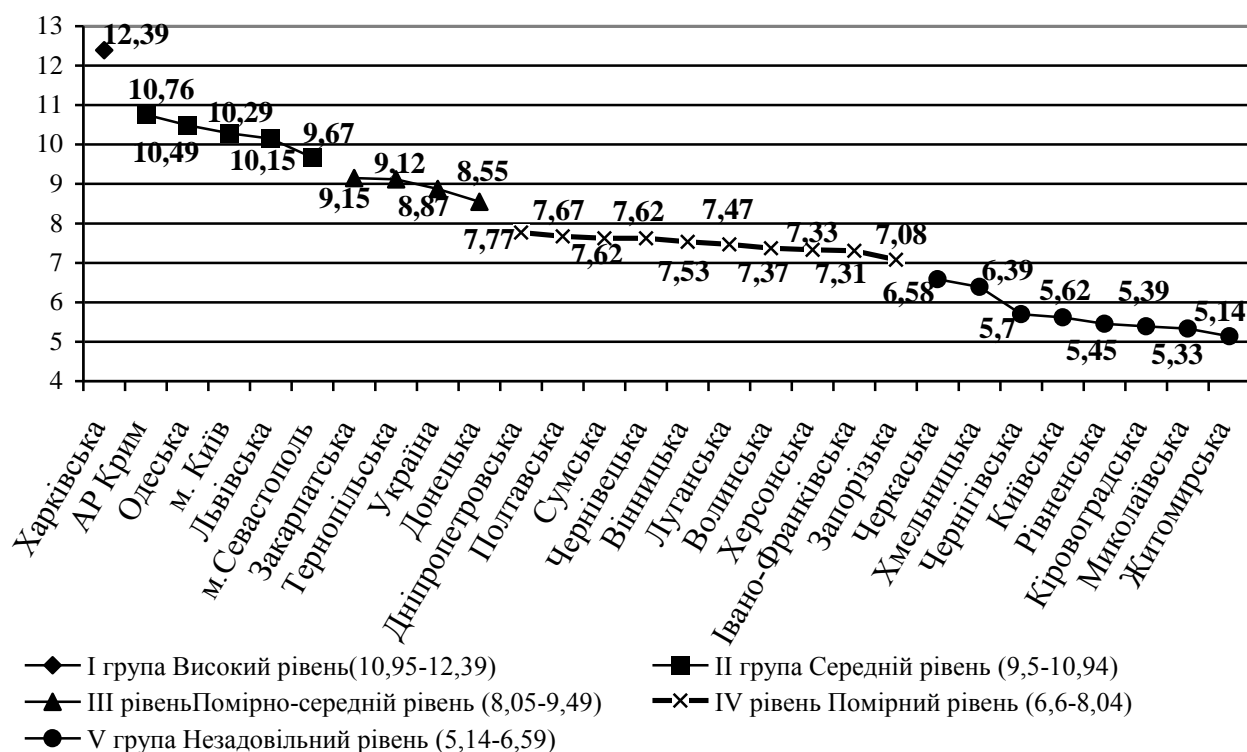


Рис. 4. Групування регіонів за коефіцієнтом забезпеченості студентів ВНЗ педагогічними та науково-педагогічними працівниками, 2009 р.

Інфраструктурне забезпечення системи освіти, головну роль в якому відводиться мережі навчальних закладів, протягом 2004-2009 рр. характеризувалось скороченням мережі загальноосвітніх (ЗОНЗ), ПТНЗ та ВНЗ на 6,1%, 3,5% та 10,9% відповідно. Зростання кількості дошкільних закладів на 4% супроводжувалось випереджаючим темпом зростання контингенту даних закладів, про що свідчить перевищення, починаючи з 2006 р., чисельності дітей в розрахунку на 100 місць, який в 2009 р. становив 108 осіб, а в 27,8% ДНЗ України показник перевищував 131 особу на 100 місць. Лідерами за темпами скорочення мережі були Чернігівська, Полтавська, Донецька та Запорізька області, в яких кількість освітніх закладів всіх рівнів скоротилась на 11,8%, 7,7%, 6,9%, 4,4% та 5,8% відповідно.

Проблемою інфраструктурного забезпечення ринку освітніх послуг залишається значна концентрація освітніх закладів у найбільших містах України. Протягом дослідженого періоду 27% освітніх закладів функціонувало в 5 регіонах країни – Донецькій, Дніпропетровській, Львівській, Одеській та Харківській областях. Така тенденція порушує принцип раціонального розміщення мережі навчальних закладів і знижує рівень територіальної доступності освітніх послуг для населення.

Здійснений нами аналіз довів, що найнижчими показниками ефективності ресурсного забезпечення функціонування РОП відзначаються Луганська,

Сумська, Кіровоградська, Чернігівська та Житомирська області, які за проведеним рейтинговим оцінюванням знаходились у групах із низьким рівнем ресурсного забезпечення та економічної ефективності функціонування РОП.

Протягом останніх двох десятиріч ресурсний потенціал системи освіти Житомирського регіону зазнав суттєвих змін. Житомирщина за рівнем реалізованих освітніх послуг на душу населення в 2009 р. входила до 4 групи із низьким рівнем (19-40 грн.). На основі розрахованих показників реалізованих освітніх послуг на душу населення в районах області за даними 2009 р. проведено секторизацію ринку освітніх послуг області. Проведена рейтингова оцінка свідчить про значний потенціал розвитку ринку освітніх послуг в, Олевському, Овруцькому, Коростишівському, Баранівському районах, та погіршення ситуації на даному ринку в Ємільчинському, Романівському, Радомишльському та Андрушівському районах.

Дослідженням встановлено, що особливості розвитку РОП Житомирської області відповідають загальнодержавним тенденціям розвитку системи освіти, тому ринок освітніх послуг області можна обрати як пілотний для розробки подальших напрямів удосконалення даної сфери, однією з функцій якої є відтворення людського капіталу країни.

На думку автора перспективним вектором розвитку ринку освітніх послуг в Україні повинен бути експортно-орієнтований. Проте, проведений аналіз засвідчив, що на заваді стоїть безліч стримуючих факторів: *політичних* (політична нестабільність в країні, що дестабілізує законодавчу базу, а також погіршує інвестиційний клімат; відсутня державна політика зайнятості та працевлаштування випускників ВНЗ; високий рівень корупції, що створює негативний імідж вітчизняної освіти, а також знижує якість освіти; відсутність єдиної кадрової стратегії в сфері освіти); *економічних* (несприятлива для РОП система оподаткування, неефективна модель фінансування системи освіти, що стримує впровадження інноваційних технологій в освіті, відсутні налагоджені механізми кредитної політики фінансування навчання, відсутність маркетингового підходу розвитку освіти тощо); *соціальних* (низький рівень доходів населення; високий рівень безробіття, що свідчить про значні диспропорції між ринком освітніх послуг та ринком праці щодо задоволення попиту на певні професії); *правових* (відсутність спрощених процедур вступу для іноземців та міжнародних програм щодо їх залучення; неієвність державних програм підтримки (мотивація навчання у вигляді грантів, стипендій, кредитування навчання); обмеженість діяльності ВНЗ ліцензованим обсягом набору, що звужує коло потенційних споживачів освітніх послуг, стримує розширення їх діяльності на міжнародних освітніх ринках; відсутність міжнародного визнання вітчизняних дипломів про вищу освіту тощо).

У третьому розділі «Вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку регіонального ринку освітніх послуг» розглянуто основні чинники впливу на ефективність функціонування ринку освітніх послуг регіону та здійснено прогностичні розрахунки; розглянуто перспективи розвитку та пріоритетні напрями реалізації державної освітньої політики з урахуванням впливу соціально-економічних, демографічних факторів розвитку.

З метою прогнозування структури та обсягів реалізації освітніх послуг, автором застосовано методи імітаційного моделювання, зокрема відомий в математиці підхід до імітування ситуації на основі ланцюгів Маркова. Марковський процес характеризується матрицею перехідних ймовірностей. При застосуванні даного підходу, розглядається дискретний випадковий процес з множиною станів $S(0)$, $S(1)$, $S(2)$, ..., $S(k)$, ..., де $S(0)$ – початковий стан системи (перед першим кроком); $S(1)$ – стан системи після першого кроку, $S(k)$ – стан системи після k -го кроку. Зауважимо, що для даної системи стани визначаються наступним чином: стан 1 – реалізація освітніх послуг в сфері початкової освіти (перший освітній цикл); стан 2 – реалізація освітніх послуг в сфері загальної середньої освіти (другий освітній цикл); стан 3 – реалізація освітніх послуг в сфері вищої освіти (третій освітній цикл); стан 4 – реалізація освітніх послуг в інших освітніх сферах діяльності (четвертий освітній цикл).

Використовуючи методи розв'язання лінійних оптимізаційних задач, знайдено оцінку матриці зміни структури обсягів реалізації освітніх послуг:

$$P = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0,0068 & 0 \\ 0 & 1 & 0,0118 & 0 \\ 0 & 0 & 0,9687 & 0 \\ 0 & 0 & 0,0127 & 1 \end{pmatrix} \quad (1)$$

На основі показників отриманої матриці спрогнозовано до 2016 р. структурні зміни досліджуваного показника, з визначенням при оцінці матриці P кроком у два роки (табл.1).

Таблиця 1

Прогноз структури реалізації освітніх послуг в Житомирському регіоні
на 2010-2016 рр., %

Структура реалізації освітніх послуг в розрізі освітніх циклів	Рік			
	2010	2012	2014	2016
Всього, в т.ч.:	100	100	100	100
початкова загальна	7,0	7,5	7,9	8,4
загальна середня	9,4	10,3	11,1	12,0
вища	73,7	71,4	69,2	67,0
інші види діяльності у сфері освіти	9,9	10,8	11,8	12,6

Розраховані прогнозні значення обсягів реалізації освітніх послуг у розрізі освітніх циклів дали змогу спрогнозувати три сценарії розвитку ринку освітніх послуг Житомирської області: песимістичний, середній та оптимістичний, що пов'язані із процесами трансформації освітньої сфери, а також із особливостями економічного та соціального життя країни. Песимістичний сценарій передбачає поглиблення кризового стану в освіті, подальше падіння її конкурентоспроможності, зниження якості та доступності (економічної та територіальної) освіти, зростанням розриву між попитом і пропозицією на ринку праці, подальше скорочення частки освіти в економічному зростанні країни.

Середній сценарій розвитку не передбачає суттєвих змін у процесах розвитку освітньої сфери, але передбачає часткове подолання негативних тенденцій. На відміну від песимістичного, оптимістичний сценарій розвитку передбачає зростання якості та доступності освітніх послуг, стрімке оновлення

ресурсної бази та інфраструктурного забезпечення навчальних закладів за рахунок капітальних інвестицій (табл.2).

Таблиця 2

Прогнозні сценарії розвитку ринку освітніх послуг
Житомирського регіону, млн. грн.

Обсяги реалізації освітніх послуг	Роки			
	2010	2012	2014	2016
середній				
Всього, в т.ч.:	158,8	188,0	217,1	246,3
початкова загальна	11,0	14,0	17,2	20,7
загальна середня	15,0	19,3	24,2	29,4
вища	117,1	134,3	150,2	165,1
інші види діяльності у сфері освіти	15,7	20,4	25,5	31,1
песимістичний				
Всього, в т.ч.:	141,0	167,5	194,3	221,4
початкова загальна	9,8	12,5	15,4	18,6
загальна середня	13,3	17,2	21,6	26,5
вища	104,0	119,7	134,5	148,4
інші види діяльності у сфері освіти	13,9	18,1	22,8	27,9
оптимістичний				
Всього, в т.ч.:	176,7	208,4	239,9	271,2
початкова загальна	12,3	15,5	19,0	22,8
загальна середня	16,7	21,4	26,7	32,4
вища	130,2	148,9	166,0	181,8
інші види діяльності у сфері освіти	17,5	22,6	28,2	34,2

Одним із факторів незадовільної якості вищої освіти, на думку автора, є низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних ВНЗ. У роботі запропоновано інтегральний показник оцінки конкурентоспроможності, який, на відміну від існуючих, враховує основні показники функціонування навчального закладу з точки зору задоволення потреб кінцевих споживачів освітніх послуг:

$$\lambda = \frac{S_1}{S_2 \cdot \alpha}, \quad (1)$$

де λ – інтегральний показник конкурентоспроможності ВНЗ;

S_1 – кількість передбачуваних абітурієнтів (кількість осіб, які подали заяви);

S_2 – кількість очікуваних абітурієнтів (які могли б подати заяви – потенційна кількість випускників ЗОНЗ);

α – коефіцієнт об'єктивного вибуття (на військову службу, ПТНЗ, та самозайняті особи).

Шляхом кореляційно-регресійного аналізу визначено характер впливу соціально-економічних та демографічних факторів на вектор розвитку регіонального РОП. На основі проведених розрахунків визначено прогнозу динаміку основних показників

розвитку даного ринку, що дозволяє розрахувати очікувані в перспективі обсяги реалізації освітніх послуг в залежності від зміни доходів населення, видатків держави на освіту, індексу інфляції, динаміки чисельності населення та студентів регіону.

Для оцінки перспективних напрямів розвитку ринку освітніх послуг Житомирської області було проведено SWOT-аналіз за показниками розвитку системи освіти, інфраструктури, матеріально-технічного забезпечення та рівня соціально-економічного розвитку районів. На основі даного аналізу здійснено групування районів області та створено прогнозну секторизацію ринку освітніх послуг, що включає п'ять секторів (рис.5).

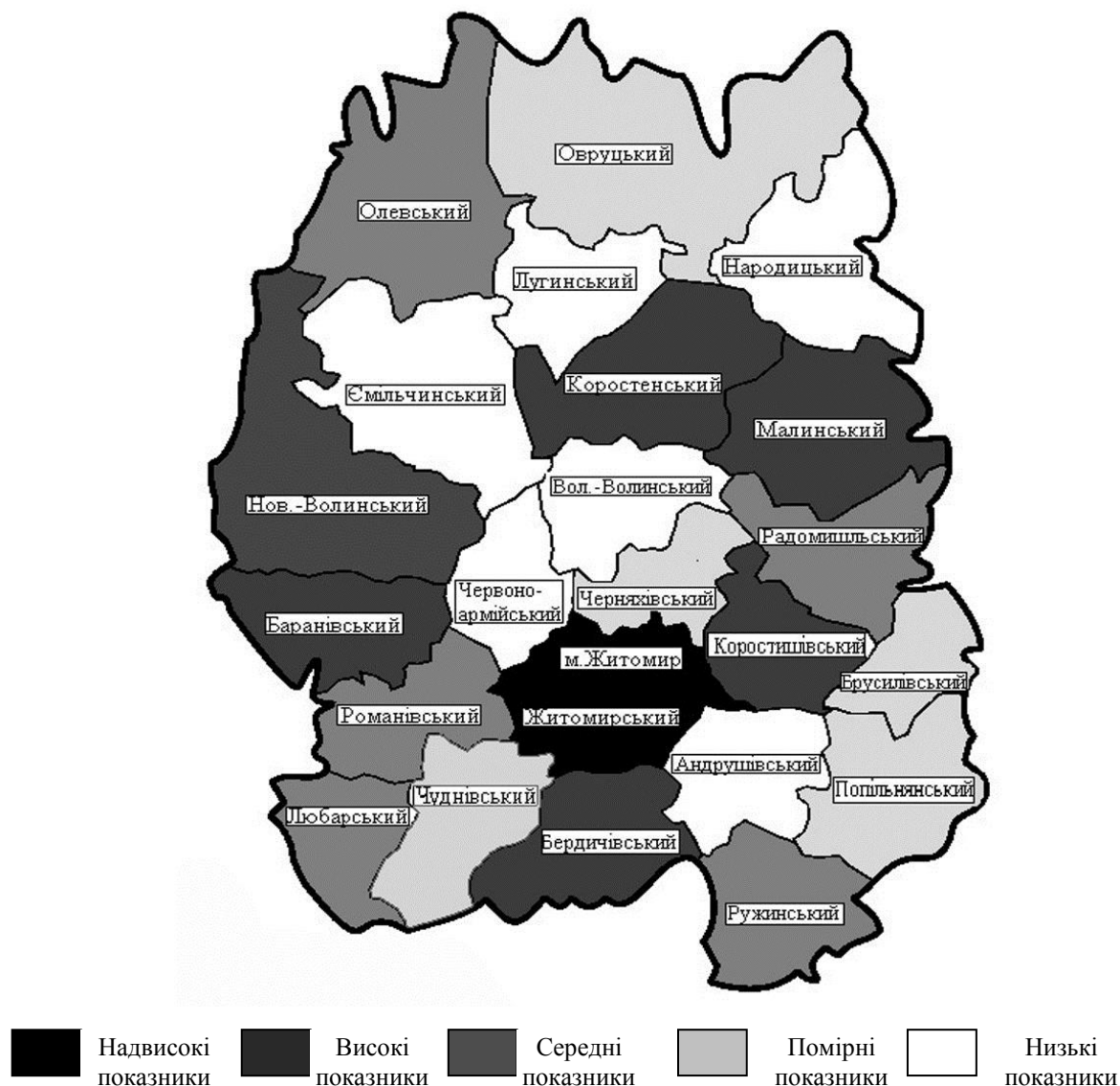


Рис. 5. Прогнозна секторизація ринку освітніх послуг Житомирщини на короткострокову перспективу

Таким чином, стало можливим дати детальну характеристику основним потенційним можливостям та загрозам розвитку ринку освітніх послуг Житомирщини в регіональному розрізі.

Перевагами розроблених прогнозних моделей є: 1) застосування в якості залежних змінних демографічних показників (чисельність населення до 44

років), що визначає основну групу споживачів ОП та є провідним регресором у визначенні результатів функціонування РОП; 2) виявлення особливих, притаманних лише українським реаліям, чинників впливу на зростання показників функціонування РОП, а саме рівень видатків держави на освіту, індекс споживчих цін; 3) врахування рівня доступності освіти для населення; 4) врахування зміни в структурі обсягів реалізації освітніх послуг, 5) включення показників функціонування РОП у сфері загальної середньої освіти, що дозволило найточніше відобразити фактори, що впливають на динаміку показників даного сектору РОП.

ВИСНОВКИ

На базі проведених досліджень у дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і окреслені шляхи практичного розв'язання актуального науково-практичного завдання, яке полягає у вдосконаленні структури системи освіти, обґрунтовано практичні пропозиції щодо подолання організаційних, структурних, фінансових і ресурсних проблем ефективного функціонування регіонального ринку освітніх послуг. За результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Розглянувши та узагальнивши вітчизняний та зарубіжний досвід щодо сутності окремих теоретичних понять, запропоновано ввести в науковий обіг наступні визначення:

– освітня послуга – це діяльність по забезпеченню освітніх потреб особистості в навчальній та науковій інформації, що трансформується в процесі споживання в певний набір знань, умінь та навичок яким оволодіває споживач даної послуги;

– ринок освітніх послуг – це сукупність взаємодіючих елементів даного ринку, що формують систему фінансового, кадрового, матеріально-технічного та інфраструктурного забезпечення економічних відносин щодо виробництва та реалізації освітніх послуг, на принципах інноваційного розвитку на макро- та мезорівні.

2. Проведені дослідження дали змогу обґрунтувати доцільність класифікації освітньої послуги у відповідності процесного, функціонального, маркетингового та класичного ринкового підходів та в якості класифікаційних ознак використовувати функціональність, ступінь контакту зі споживачем на ринку праці, ступінь індивідуалізації, порядок ціноутворення, характер споживання, форму надання, рівень диверсифікації та рівень освітнього циклу, практичну значущість освітньої послуги. Встановлено основні параметри, критерії, елементи та фази реалізації освітньої послуги, а також її функції.

3. Аргументовано, що на функціонування ринку освітніх послуг, як складної системи економічних відносин, впливає ряд чинників, які слід розглядати як сукупність факторів формування, розвитку та розміщення. На основі проведених досліджень, запропоновано авторський підхід щодо класифікації факторів розвитку ринку освітніх послуг, в тому числі тих, які чинять негативний вплив на розвиток РОП в сучасних трансформаційних

умовах.

4. Визначено ряд принципів формування та розвитку ринку освітніх послуг: зростання соціальної значимості РОП у розвитку продуктивних сил регіону; інтеграції освітніх послуг і послуг сфери науки шляхом залучення аспірантів, студентів у наукові дослідження, експериментальні розробки та впровадження на базі освітніх закладів; підтримки конкуренції й підприємництва у сфері діяльності навчальних закладів регіонів; концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку регіональних РОП; стимулювання інноваційної діяльності студентів через систему економічних пільг та інших мотиваційних заохочень; фінансової та управлінської децентралізації освітньої системи; доступності освіти для дорослих та інклюзивної освіти; єдності та взаємоузгодженості системи національних і регіональних пріоритетів розвитку освіти, а також взаємодія та взаємовплив регіональної й галузевої складових державної освітньої політики; забезпечення ефективності використання інноваційного потенціалу регіонів. Дотримання даних принципів дозволить створити конкурентоспроможну систему освіти, яка відповідає сучасним вимогам інноваційної спрямованості.

5. Розглянуто методологічні підходи до дослідження системи освіти та ринку освітніх послуг з економічного аспекту їх розвитку. Досліджено основоформуючі складові ринку освітніх послуг, зокрема, стан і динаміку мережі закладів освіти, матеріально-технічну базу, кадровий потенціал, фінансування галузі як на рівні держави, так і її регіонів. Проведений аналіз дозволив оцінити стан розвитку регіональних ринків освітніх послуг і здійснити їх ранжування на основі показників реалізованих освітніх послуг на душу населення, забезпеченості регіонів освітніми закладами та рівень їх територіальної доступності для населення, фондооснащеність навчальних закладів, забезпеченість населення регіонів відповідним контингентом навчальних закладів та кадрове забезпечення навчального процесу.

6. Проведений аналіз розвитку ринку освітніх послуг Житомирської області довів, що досліджуваний регіон в цілому відповідає загальнодержавним тенденціям його розвитку. Динаміка розвитку освітніх закладів України всіх рівнів, окрім дошкільних навчальних закладів, мала тенденцію до постійного скорочення. Мережа загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів в Україні скоротилась відповідно на 6,1%, 3,6% та 10,9%; на Житомирщині скорочень зазнала лише мережа загальноосвітніх і вищих навчальних закладів відповідно на 7,6% та 12%. Не зважаючи на це, обсяги реалізованих платних освітніх послуг в Україні за досліджуваний період (2004-2009 рр.) зросли більше, ніж у 2 рази, а в Житомирській області – у 2,3 рази. За проведеним групуванням регіонів за показниками функціонування ринку освітніх послуг, Житомирська область в 2009 р. входила до групи із низьким рівнем реалізації освітніх послуг на душу населення.

7. Обґрунтування важливості впливу соціально-економічних і демографічних факторів на вектор розвитку ринку освітніх послуг як України, так і регіону, зокрема, обумовило розробку економіко-математичної моделі розвитку ринку освітніх послуг на основі застосування багатофакторного

регресійного аналізу та імітаційного моделювання (ланцюги Маркова). В основу даної моделі покладено вплив таких регресорів, як рівень видатків на освіту держави та доходів населення, індекс споживчих цін, чисельність населення віком до 44 років, кількість студентів регіону. Доведено, що враховані фактори мають значний вплив на основні напрями розвитку ринку освітніх послуг, про що свідчать розраховані показники коефіцієнтів детермінації.

8. З метою покращення функціонування ринку освітніх послуг у роботі запропоновано ряд заходів щодо вдосконалення його ресурсної бази, диверсифікації джерел фінансування, внесення змін і поправок у вітчизняні нормативно-правові акти, що стосуються різних аспектів функціонування системи освіти в цілому, зокрема:

- встановлення гідного фінансування системи освіти не за рахунок її тотальної комерціалізації, а за рахунок впровадження багатоканальності фінансування як навчальних закладів, так і можливості отримання освіти;

- підвищення якості освіти не стільки шляхом наповнення новими знаннями, скільки навчанням того, як їх застосовувати в професійній діяльності;

- забезпечення принципу доступності освіти шляхом законодавчого визначення верхньої та нижньої межі вартості навчання, виходячи із рейтингової оцінки навчальних закладів;

- активізація профорієнтаційної роботи на всіх рівнях: при виборі професії в загальноосвітніх закладах, на етапі професійної підготовки в ПТНЗ, на етапі професійної адаптації на робочих місцях;

- стимулювання наукової та науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах, запровадження інноваційної методики викладання, стимулювання розвитку основних факторів конкурентоспроможності освіти тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Карпюк О.А. Стимулювання розвитку вищої освіти як елемент управління нею: зарубіжний досвід / О.А. Карпюк // Національне господарство України: теорія та практика управління: [зб. наук. праць]. – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2009. – С. 247-254.

2. Карпюк О.А. Теоретичні аспекти ринку освітніх послуг / О.А. Карпюк // Наука й економіка. – 2009. – №2 (14). – С. 297-299.

3. Карпюк О.А. Аналіз та оцінка ринку освітніх послуг регіону / О.А. Карпюк // Продуктивні сили і регіональна економіка: [зб. наук. праць]. – К.: РВПС України НАН України, 2009. – . – Ч.1. – С. 277-282.

4. Карпюк О.А. Аналіз та оцінка рівня розвитку ринку освітніх послуг в Україні / О.А. Карпюк // Вісник ЖДТУ. – №4. – 2009. – С. 74-79.

5. Карпюк О.А. Економіко-математичне моделювання розвитку ринку освітніх послуг регіону / О.А. Карпюк, Г.В. Мамонова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжн. зб. наук. праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир, ЖДТУ, 2010. – Вип. 2 (17). – С. 136-141. (Автором здійснено оцінку прогнозних показників структури реалізації освітніх послуг, проаналізовано можливі сценарії розвитку ринку освітніх послуг Житомирської області та визначено головні пріоритети функціонування даного ринку).

6. Карпюк О.А. Фактори формування і розвитку ринку освітніх послуг / О.А. Карпюк // Економіка. Наука. Інновації. – 2009. – №1. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2009_1/zmist.html

Матеріали наукових конференцій:

7. Карпюк О.А. Тенденції та перспективи розвитку ринку освітніх послуг Житомирської області / О.А. Карпюк // матеріали 2-ої міжнар. наук.-практ. конф. [«Інноваційні проблеми автоматизації управління бізнесом»], (Житомир, 18-19 квітня 2008 р.) / Інститут підприємництва та сучасних технологій. – Житомир: Інститут підприємництва та сучасних технологій, 2008. – С. 113-116.

8. Карпюк О.А. Поняття освітньої послуги та напрями реформування ринку освітніх послуг в Україні / О.А. Карпюк // матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Стратегія забезпечення сталого розвитку України»], (м.Київ, 20 травня 2008 р.) / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – . –

Ч.3. – 2008. – С. 164-168.

9. Карпюк О.А. Освітня послуга як об'єкт ринкових відносин / О.А. Карпюк // тези доповідей XXXIII наук.-практ. міжвуз. конф., присвяченої Дню університету, (Житомир, 18-19 березня 2008 р.) / М-во освіти і науки, Житом. держ. технолог. ун-т [та ін.]. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – С. 92.

10. Карпюк О.А. Нові моделі фінансування освіти: пріоритети вибору / О.А. Карпюк // тези доповідей XXXIV наук.-практ. міжвуз. конф., присвяченої Дню університету, 16-18 березня 2009 р., Житомир. Т.2 / М-во освіти і науки, Житом. держ. технолог. ун-т [та ін.]. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – С. 43-44.

11. Карпюк О.А. Стан, проблеми та перспективи формування ринку освітніх послуг, шляхи вдосконалення / О.А. Карпюк // матеріали ювілейної міжнар. наук. конф. [«Розвиток продуктивних сил України: від В.І. Вернадського до сьогодення»], (Київ, 20 березня 2009 р.) / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2009. – . –

Ч.2. – 2009. – С. 230-232.

12. Карпюк О.А. Проблеми оцінки конкурентоспроможності освітніх послуг / О.А. Карпюк // матеріали третьої міжнар. наук.-практ. конф. [«Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи»], (Житомир, 4-5 червня 2009 р.) / відп. ред. І.В. Саух. – Житомир: Київський ін.-т бізнесу і технол. Житом. філія, Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009.

– С. 286-288.

13. Карпюк О.А. Економічна та територіальна доступність освітніх послуг: методичні підходи до визначення / О.А. Карпюк // зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. [«Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми»], 11 березня 2010 р., Вінниця. Ч.2 / М-во освіти і науки України, Вінницький торг.-екон. інститут [та ін.]. – Вінниця: Центр підготовки навч.-метод. видань ВТЕІ КНТЕУ, 2010. – С. 273-276.

14. Карпюк О.А. Рейтингова оцінка ВНЗ як фактор його конкурентоспроможності / О.А. Карпюк // матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України»], (Київ, 21-23 жовтня 2010 р.) / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К.: ВГЛ Обрії, 2010. – С. 82-84.

АНОТАЦІЯ

Карпюк О.А. Організаційно-економічні засади формування та розвитку ринку освітніх послуг (регіональний аспект). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Чернігівський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Чернігів, 2011.

У дисертації розроблено теоретико-методичні засади та практичні підходи до дослідження й вдосконалення ринку освітніх послуг регіону та обґрунтовано шляхи його модернізації.

Визначено економічну сутність та зміст дефініцій «освітня послуга», «регіональний ринок освітніх послуг», «обсяги реалізації освітянських послуг», «розміщення ринку освітніх послуг», розкрито особливості формування й розвитку ринку освітніх послуг на мезорівні, систематизовано та доповнено фактори і принципи його виникнення та розвитку як складової не лише соціальної сфери, а й регіональної економіки в цілому.

Здійснено комплексну оцінку стану системи освіти та ринку освітніх послуг на державному й регіональному рівнях з точки зору його економічної ефективності та ресурсного забезпечення.

Запропоновано економіко-математичну модель розвитку ринку освітніх послуг регіону з урахуванням дії соціально-економічних і демографічних факторів, на основі якої здійснено прогноз основних показників освітнього ринку на перспективу до 2016 р.

Обґрунтовано стратегічні напрями та пропозиції щодо подальшого розвитку регіонального ринку освітніх послуг із врахуванням потенційних загроз та можливостей регіону.

Ключові слова: освітня послуга, регіональний ринок освітніх послуг, фактори розвитку та розміщення ринку освітніх послуг, обсяг реалізації освітніх послуг, збалансованість.

АННОТАЦИЯ

Карпюк О. А. Организационно-экономические аспекты формирования и развития рынка образовательных услуг (региональный аспект). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Черниговский государственный технологический университет Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины, Чернигов, 2011.

В диссертации разработаны теоретико-методологические положения и практические подходы в исследовании и усовершенствовании рынка образовательных услуг региона и обоснованы пути его модернизации.

Определена экономическая сущность и смысл понятий «образовательная услуга», «рынок образовательных услуг», раскрыты особенности формирования и развития рынка образовательных услуг на макро- и мезоуровне, систематизированы и дополнены факторы и принципы его возникновения и развития как составной части не только социальной сферы, но и экономики в целом.

Проведена комплексная оценка состояния системы образования и рынка образовательных услуг на государственном и региональном уровнях с точки зрения его экономической эффективности и ресурсного обеспечения.

Предложена экономико-математическая модель развития рынка образовательных услуг региона с учетом влияния действия социально-экономических и демографических факторов и на её основе осуществлен прогноз основных показателей образовательного рынка на перспективу до 2016 г.

Обоснованы стратегические направления и предложения касательно дальнейшего развития рынка образовательных услуг с учетом потенциальных угроз и возможностей региона.

Ключевые слова: образовательная услуга, региональный рынок образовательных услуг, факторы развития и размещения рынка образовательных услуг, объем реализации образовательных услуг, сбалансированность.

ANNOTATION

Karpyuk O.A. The organizational and economic aspects of creation and development the educational services market (regional aspect). – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences on specialty 08.00.05 - Development of productive forces and regional economy.- Chernigiv State Technological University, Chernigiv, 2011.

In the dissertation theoretical and methodological positions and practical approaches to research and improvement of educational services market of the region are developed and ways of its modernization are proved.

The economic essence and sense of concepts «educational service», «the educational services market» is defined, the specific of creation and development of

educational services market on macro- and mesolevel are opened, factors and principles of its occurrence and development as a component of not only social sphere, but also economy as a whole are systematized and expanded.

The complex estimation of education system condition and educational services market at the state and regional levels from the point of view of its economic effectiveness and resource maintenance is provided.

The economic-mathematical model of development of educational services market of region taking into account influence social, economic and demographic factors is offered. It was taking as a basis the forecast of the basic indicators of the educational market for prospect till 2016 which is worked out

Strategic directions and offers concerning for the future development of the regional educational services market taking into account potential threats and region possibilities are proved.

Keywords: educational service, regional market of educational services, factors of development and location of educational services market, capacity of educational services providing, equilibration.